

نحوه انعکاس مسائل زنان در ۱۰ روزنامه تهران (۱۳۷۹)

معصومه کیهانی

آگاه‌سازی و توان‌سازی زنان به انجام رسانیده‌اند و آیا هیچ برنامه حداقل و مدونی در این رابطه، مورد توجه آنها بوده است؟

یافته‌های آماری حاکی است که از ۴۹۷ مطلب مورد بررسی، بالاترین درصد (۱۵/۷) یعنی ۷۸ مورد به روزنامه ایران و کمترین مطلب (۶/۲ درصد) نیز به روزنامه حیات‌نو تعلق داشته است.

اما به‌طور کلی یافته‌های آماری نشان می‌دهد، مهم‌ترین موضوع مورد توجه ۱۰ روزنامه تهران، صرف‌نظر از دیدگاه فرهنگی‌شان، مقوله خانواده است. چرا که ۱۴۷ مورد از ۴۹۷ مورد

۱. در روزنامه‌های مورد بررسی، کدام مشکل زنان بیشتر برجسته شده است؟

۲. چند درصد مطالب، کارشناسانه مطرح شده و یا بررسی نسبتاً همه‌جانبه مسأله، به ارائه راه‌حل‌هایی نیز منجر شده است؟

۳. در کدام روزنامه، یا روزنامه‌ها اساساً نگاه جامع‌تر و متعادل‌تری نسبت به زنان ارائه شده است؟ (با توجه به ابعاد گوناگون مسائل زنان در امور اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و سیاسی و غیره)

۴. روزنامه‌های مورد بررسی در مجموع تا چه اندازه در این دوره زمانی، وظایف خود را در اطلاع‌رسانی،

اشاره

این مقاله، چکیده پژوهشی پیرامون نحوه و تفاوت انعکاس مسائل زنان در ۱۰ روزنامه تهران شامل هم‌شهری، کیهان، اطلاعات، رسالت، انتخاب، حیات‌نو، آفتاب‌یزد، ایبرار، ایران و همبستگی در سال ۱۳۷۹ است که به سفارش مرکز مطالعات و تحقیقات رسانه‌ها انجام شده است.

در این مقاله، دستیابی به پاسخ چند سؤال به‌طور خاص، پیگیری شده است.

بررسی، (۶/۲۹ درصد مطالب) به این مقوله اختصاص یافته است. بعد از محور خانواده، به ترتیب، مقولات «فرهنگی - هنری» (با ۱۱۵ مورد)، «امور اجتماعی» (با ۷۹ مورد) و «مشارکت سیاسی» (با ۷۶ مورد) بیشتر از دیگر موضوعات مورد توجه این روزنامه‌ها بوده است.

اما در این میان، با برخی استثناها روبه‌رو هستیم. همچنان که جداول این بررسی حاکی است روزنامه ایران فراتر از شرایط و نگرش عمومی روزنامه‌های دیگر حرکت کرده و به‌طور متعادل‌تری به مسائل زنان جامعه نگرسته است. این روزنامه نه تنها فقط ۱۰/۲ درصد مطالب مربوط به زنان را به مقوله خانواده اختصاص داده، بلکه در همین میزان پرداخت نیز، با تمرکز بر محورهای «مسائل کودک»، «فرزند والدین» و «خشونت علیه زنان در خانواده» توجه بیشتری به مسائل زنان در خانواده نشان داده است.

جمع‌بندی یافته‌های آماری این پژوهش نشان می‌دهد اگر چه هیچ‌گونه نمودی از یک برنامه حداقل برای انعکاس مناسب، واقع‌گرایانه و اصلاحی برای مسائل زنان در این روزنامه‌ها - با هر دیدگاه فرهنگی - اجتماعی - به دست نمی‌آید، اما به هر حال برجستگی‌هایی در این نحوه پرداخت وجود دارد. از جمله این که در میان این ۱۰ روزنامه، روزنامه‌های ایران و همشهری در هفته، یک صفحه به موضوع زنان اختصاص داده‌اند که موضوع محوری در این نمونه، برای روزنامه ایران، امور اجتماعی زنان (با اختصاص ۲۸ مورد، ۳۵/۹ درصد مطالب) و مسأله مورد تأکید برای روزنامه همشهری، مقوله «خانواده» (با اختصاص ۲۰ مورد، ۴۱/۷ درصد مطالب) بوده است.

نکته دیگر این که روزنامه ایران، با جامعیت بیشتری به مسائل زنان پرداخته چرا که کلیه محورهای موضوعی پژوهش را با میزان پرداخت متفاوتی، مورد توجه داشته و مطالبی به آنها اختصاص داده است.

در مورد سبک و شیوه طرح مسائل زنان در این ۱۰ روزنامه نیز، جدول مربوطه حاکی از کم‌کاری، بی‌برنامگی و بی‌توجهی قابل ملاحظه نسبت به طرح ابعاد گوناگون مشکلات زنان در جامعه

است. به طوری که از کل ۴۹۷ مطلب کدگذاری شده در این ۱۰ روزنامه، ۲۳۱ مورد، خبر بوده است.

مقدمه

روند شکل‌گیری دفاع از حقوق زنان

در تمامی اعصار و در همه جوامع، زنان برای دفاع از حقوق مردم کشورشان و همچنین برای بهبود وضعیت خود مبارزه کرده‌اند. اگرچه بسیاری از این مبارزه‌ها کمتر مورد توجه مورخان و نویسندگان قرار گرفته و به نوعی ناشناخته باقی مانده است، ولی به هر حال حضور آنان با همه بی‌توجهی‌ها، در آثار مورخان نمود دارد. این مبارزه‌ها کم‌کم، شکل منظم‌تری یافت و تئوریزه شد. فمینیسم که در قرن ۱۹ و ۲۰ در اروپا و آمریکا حضور جدی‌تری یافت، در پی کسب حقوق نوینی برای زنان برآمد.

«فمینیسم مردمی» که در نیمه اول قرن ۱۹ در فرانسه پدید آمد اساساً توسط زنان طبقه متوسط و کارگر حمایت می‌شد. این جنبش، خواهان حقوق سیاسی و اقتصادی برای زنان بود و بر این اصل تکیه داشت که این حقوق نخست به وسیله مبارزه کارگران برای یک جامعه سوسیالیستی به دست می‌آید. همزمان در ایالات متحده این نظریه توسط یک زن آمریکایی مارگارت فولر Margarete Fuller که پیشی تعالی‌گرا داشت بیان می‌شود. او یک قهرمان فمینیست بود که در ۱۸۴۷ از فرانسه دیدن و با ژرژ ساند ملاقات کرد و با آراء انقلاب ۱۸۴۸ آشنا شد. احساس آتشین او که «زن باید برای دستیابی به یک خود مستقل مبارزه کند. زیرا تمکین محض در برابر مرد، عشق را سرد می‌کند، ازدواج را به انحطاط می‌کشاند و مانع از آن می‌شود که هر دو جنس به چیزی دست یابند که از نظر خودشان باید باشند، او را به این نتیجه رسانید که آزادی زنان جز با مداخله خود آنان میسر نمی‌شود»^۱.

آنچه تحت عنوان فمینیسم در قرن ۱۸ و ۱۹ م شکل گرفت، در واقع در روند رشد و جمع‌بندی مسائل گوناگونی بود که در گذشته دورتر مطرح شده بود.

در نظراتی که در فرانسه قرن چهاردهم از سوی کریستین دوپیزا و در انگلستان قرن هفدهم توسط ماری آستل و در قرن هیجدهم از سوی ماری اول استون کرافت بیان شده بود، بر این نکته تأکید می‌شد که تفاوت‌های بین مردان و زنان ناشی از طبیعت آنان نبوده بلکه نتیجه آموزش متفاوت دو جنس است و دسترسی دختران به آموزش باید به آنها این آمادگی را بدهد که بتوانند تمامی نقش‌هایی را که جامعه ایفای آن را از سوی آنان منع کرده است به عهده بگیرند.^۲

اما واژه فمینیسم Féminisme در سال ۱۸۳۷ وارد زبان فرانسه شد. فرهنگ لغت ژبر این کلمه را چنین تعریف می‌کند: «آئینی که طرفدار گسترش حقوق و نقش زن در جامعه است». این بیان ساده، به خوبی ابعاد گوناگون رفع تبعیض از زنان را مطرح می‌کند.

نظریه فمینیستی در واقع مفاهیم جدیدی را برای تحلیل وضعیت زنان و ارائه دیدگاه‌های تازه در عرصه حقوق آنان، وارد زبان و فرهنگ فرانسه کرد. ثبت این مفهوم در فرهنگ لغت به آن ماندگاری، ثبات و مشروعیت بخشید.

در میان انواع مبارزه‌های فمینیستی، نگارش مسائل زنان، توسط خود آنان، جایگاه ویژه‌ای یافت. در سال ۱۹۴۹، سیمون دوبوار، نویسنده مشهور فرانسوی، کتاب جنس دوم خود را به دفاع از حقوق زنان اختصاص داد و در سال‌های ۱۹۶۳ و ۱۹۶۴ نیز به ترتیب مارگارت مید و بتی فریدان از پیشگامان جنبش فمینیستی در آمریکا، دو کتاب در زمینه آزادی زنان منتشر کردند که نقش مهمی در تثبیت و پیشبرد جنبش فمینیستی در فرانسه داشت.

■ در تمامی اعصار و در همه جوامع، زنان برای دفاع از حقوق مردم کشورشان و همچنین برای بهبود وضعیت خود مبارزه کرده‌اند.

■ آنچه تحت عنوان فمینیسم در قرن ۱۸ و ۱۹ م شکل گرفت، در واقع در روند رشد و جمع‌بندی مسائل گوناگونی بود که در گذشته دورتر مطرح شده بود.

■ در تابستان ۱۹۱۱، وکیل‌الرعا یا نماینده مجلس، با شهادت بسیار موضوع حق رأی زنان را به مجلس تقدیم داشت و از آن به گرمی دفاع کرد.

بررسی این روند در ایران

در ایران نیز مطالعه تاریخ حاکی از آن است که گرچه جامعه از این نوع تحولات و تغییرات منسجم و منظم درون‌زا، به دور است، اما زنان حرکت‌ها و فعالیت‌های قابل ملاحظه‌ای را در جهت آگاه‌سازی و رهایی این قشر از ستم‌هایی که در عرصه‌های گوناگون زندگی فردی و اجتماعی آنان نمود داشته شکل داده‌اند. مهم‌ترین واکنش‌ها در این حوزه، در عصر مشروطیت که نوعی شوروهیجان و حق‌طلبی عمومی پدید آمده بود، ظاهر شد.

اولین آثار مکتوب

بی‌بی خانم استرآبادی، یکی از قدیمی‌ترین زنان نویسنده است که تاریخ‌نویسان از او نام برده‌اند. وی بین سال‌های ۱۳۰۰ تا ۱۳۰۳ ق (۱۸۸۲-۱۸۸۵ م)، رساله «معایب الرجال» را در پاسخ به نگارش «تأدیب النسوان» نوشت. در مورد بی‌بی خانم در کتاب *افکار اجتماعی و سیاسی و اقتصادی در آثار منتشر نشده دوران قاجار می‌خوانیم*: «بی‌بی خانم دختر سرکرده سواران استرآباد بود، پدرش در جنگ با ترکمانان کشته شد. جدش هم در خدمت دیوانی و مدتی قوللر آقای فتحعلی شاه بود. مادر بی‌بی خانم دختر ملاکازم مجتهد مازندرانی ساکن بارفروش است که قریب

انجام هرکاری، در گوشه خانه‌های خود خزیده و تمام ساعات عمر را مشغول کسب اخلاق بد هستند...»^۵ وی در مورد مادرش به عنوان نمونه‌ای از زنان عصر خود می‌نویسد:

«مادرم از فامیل خودم و دختر عموی پدرم بود. وقتی که من متولد شده‌ام، او خیلی جوان و خوش صورت و دارای صفات حمیده بوده است؛ از جمله: بی‌نهایت مذهبی و معتقد به عقاید دینی، بلکه تمام ساعات عمر مشغول به خدا و نماز آیات [و] تلاوت کتب مقدسه. اما، این تنها کفایت نمی‌کند برای این‌که همین‌طوری که شاهزاده خانم خوبی باشند، مادر خوبی باشند. زیرا که در مادر چیزهایی که لازم است، داشته باشیم در ایشان نبود.

نه این‌که، خدای نخواست، من در اینجا مادر مقدس محترمه خود را تکذیب نمایم، نه! ایشان صاحب تقصیر نبودند. بلکه، عادات و اخلاق مملکتی را باید در اینجا ملامت نمایم که راه، طرق و سعادت را به روی تمام زن‌ها مسدود نموده، و این بیچارگان را در منتهای جهل و بی‌اطلاعی نگاه داشته‌اند. و تمام عیوب و مفاسد اخلاقیه، به واسطه عدم علم و اطلاع زن‌ها در این مملکت تولید و نشر داده شده است.»^۶

دکتر فریدون آدمیت و هما ناطق، درباره خاطرات تاج‌السلطنه چنین می‌نویسند: «این نوشتار، نه تنها در تشریح انتقادی نظام حکومت نوشته باارزشی است، بلکه برای شناخت هشیاری زنی تربیت یافته در اندرون دربار ناصری اثر درخشانی است. او خواهان حقوق طبیعی و مشروطیت و آزادی زن و مرد است... توران تاج‌السلطنه در حرمخانه شاهی تربیت یافته، معلم سرخانه داشته، زبان فرانسوی آموخته، تاریخ و رمان فرنگی خوانده، لباس فرنگی پوشیده و زنی آزاداندیش بارآمده بود.»^۷

نیم قرن در تهران مدرس بود.»^۳

بی‌بی خانم با شجاعت و صراحت قابل توجهی، با اشاره به این که «این مریبان زنان که خود را نادره دوران و اعجوبه جهان می‌دانند، بهتر آن که اول به اصلاح صفات خود برآیند»، زیرکانه به برابری انسانی زنان و مردان تأکید می‌ورزد:

«... نه هر مردی از هر زنی فزون‌تر است و نه هر زنی از هر مردی فزون‌تر... زهرا و آسیه و خدیجه کبرا از زنان‌اند و فرعون و هامان و شمر از مردان... این مریبان به جای این که راه و رسم انسانیت به ما بیاموزند، تا بتوان نام مریبی بر آنها نهاد، پند می‌دهند که زن باید قدم آهسته بردارد و سخن را نرم و ضعیف بگوید. مثل کسی که از ناخوشی برخاسته باشد. خوب، اگر زنی به چنین حالتی در آید، به یقین بایستی زن مردی خونخوار و شریر و مردم آزار بوده باشد...»^۴

تاج‌السلطنه، دختر ناصرالدین شاه نیز از زمره زنان ممتاز جامعه است که به لطف آموزش و آگاهی‌هایی که یافته، با نگارش کتابی، ضمن بیان ضدیت با خودکامگی درباریان، بر وضعیت رقت‌بار زنان، تأسف خورده است: «خیلی محزون و دل‌تنگ هستم که چرا هم جنس‌های من، یعنی زن‌های ایرانی، حقوق خود را ندانسته و هیچ درصدد تکلیفات انسانی خود بر نمی‌آیند؛ و به کلی عاری و باطل برای

انتشار نشریه

طرح مسائل زنان از طریق انتشار نشریه، در آغاز راه مهم‌ترین حرکت جدی و تعیین‌کننده زنان آگاه و علاقه‌مند به احقاق حقوق فردی - اجتماعی این قشر عظیم بود.

آندره میشل، نویسنده مشهور فرانسوی، در این زمینه می‌نویسد: از طریق مجلات زنان بود که فمینیسم زنان طبقات متوسط در قرن ۱۹ نظرات خود را به خوبی بیان کرد و از زنان و نه از مردان، برای رهایی زنان مدد خواست. *مجله زنان* (۱۸۴۸-۱۸۳۶) اعلامیه حقوق و وظایف زنان را منتشر کرد: در این اعلامیه بخصوص بازشدن درهای مشاغل عمومی (آموزش، پست و غیره) به روی زنان مطالبه می‌شود. در ۱۸۶۹ لئون ریش Leon Richer اتحادیه حقوق زنان و *مجله حقوق زنان* را که هنوز هم وجود دارد، بنیان نهاد. فمینیست‌ها همراه با ماریا دراسم، خواهان برابری حقوق زنان در کار، ازدواج و خانواده شدند. اما از بیم نفوذ کشیشان در مورد انتخاب زنان، تا سال ۱۹۰۴ خواهان حق رأی برای زنان نشدند *مجله همشهری زن La Citoyenne* که در سال ۱۸۸۱ توسط اوبرتین آکلر، بنیان گذاشته شد و خواهان حقوق سیاسی زنان بود؛ نخستین ارگان زنان خواهان حق رأی به‌شمار می‌رفت. و بالاخره در ۱۸۹۷، مارگرین دوراند که در اتحادیه مدیران مجلات، عضو مؤثری بود *مجله لافرند* را که به شدت مدافع جنبش هوادار حقوق زنان بود بنیان نهاد که از نظر سوسیالیست‌ها، زیاده از حد بورژوا و از نظر نظر بورژواها زیاده از حد انقلابی و از نظر پارسی‌ها زیاده از حد جدی و برای شهرستانی‌ها زیاده از حد پارسی بود.^۸ اما در ایران چه رخ داد. بجز حرکت‌های منفرد که تاریخ‌نگاران گاهی به آنها اشاره کرده‌اند، منشأ تحولات فکری - فرهنگی و به‌کارگیری نشریه برای طرح

■ در سال ۱۳۲۸ ق، نخستین نشریه مخصوص زنان توسط خانم دکتر کحال، دختر یعقوب جدیدالاسلام همدانی به صورت هفتگی منتشر شد.

■ اولین نشریات خاص زنان تأکید قابل ملاحظه‌ای بر ضرورت سوادآموزی و علم‌اندوزی زنان داشته‌اند.

■ بحثی که در سال‌های اخیر بین روشنفکران و معتقدان به‌کار فرهنگی مطرح بوده به این مقوله برمی‌گردد که آیا اساساً لازم است مسائل خاص زنان به‌طور مستقل بررسی شود و در نشریه یا صفحه‌ای خاص انعکاس یابد یا نه؟

مسائل زنان در ایران، به دوره مشروطیت برمی‌گردد. در این دوره است که برخی صاحبان خوش فکر روزنامه‌ها مطالبی را به‌طور خاص به مسائل زنان اختصاص داده‌اند.

محمد صدرهاشمی در این مورد از جمله، به ناشر و صاحب روزنامه *عدالت* اشاره می‌کند و می‌نویسد: «میرزا سیدحسین خان عدالت که در تکوین جنبش مشروطیت نقش بزرگی را ایفا کرده است، در روزنامه‌های تبریز، بخصوص در روزنامه خودش به نام «عدالت» به دفاع از آزادی زنان پرداخت و به همین دلیل خود مشروطه‌خواهان روزنامه‌اش را بسته و از مشهد بیرونش کردند. سیدحسین خان عدالت به ناگزیر به تهران گریخت و در آنجا نیز از عقاید خود در طرفداری از مدارس دخترانه دست برنداشت و چندین سال هم مدیر و معلم مدارس تهران بود...»^۹

در واقع، شرایط فرهنگی جامعه در این زمان به گونه‌ای بود که امکان طرح این مسائل در نشریات را فراهم می‌آورد.

«در بین سال‌های ۱۹۰۷ و ۱۹۱۳ فقط در تهران بیش از ۶۰ مدرسه دخترانه و تعدادی سازمان مربوط به زنان بنیاد گردیدند. هزینه مدارس دخترانه و مراکز درمانی و پرورشگاه‌ها و کلاس‌های آموزش بزرگسالان به وسیله پول‌هایی که افراد خیر و غالباً خود زنان و انجمن‌ها می‌پرداختند، تأمین می‌شد. علاوه بر این،

چندین نشریه نیز چون *صوراسرافیل* و *ندای وطن* و *حبل‌المتین* برای آموزش زنان مبارزه می‌کردند. روزنامه‌های مزبور که ستون‌هایی را به موضوع آموزش زن‌ها اختصاص داده بودند، از نمایندگان مجلس خواستند که انجمن‌های زنان را به رسمیت بشناسند و از مدارس آنها حمایت کنند.^{۱۰} ژانت آفاری، در مورد فعالیت خاص زنان در این زمینه، می‌نویسد: «در دوره دوم مشروطیت، یعنی از ۱۹۰۹ تا ۱۹۱۱، زنان ایران، صدای خود را از طریق نشریات بلند کردند و برخی از جنبه‌های حیات اجتماعی ایران را که زیر سلطه فرهنگ سنتی و پدرسالاری بود، مورد پرسش قرار دادند. در این جریان، گروهی از روشنفکران مترقی نیز چه در درون مجلس و چه در بیرون آن، زنان را حمایت کردند که [نهایتاً] این حمایت‌ها به صورت طرح حقوق زنان و دفاع از آن درآمد. در نتیجه همین رویداد بود که در تابستان ۱۹۱۱، وکیل‌الرعا یا نماینده مجلس، با شهادت بسیار موضوع حق رأی زنان را به مجلس تقدیم داشت و از آن به‌گرمی دفاع کرد. همچنین روزنامه‌ها از مقالاتی که زنان نوشتند، استقبال به عمل آوردند و زنان با نامه‌هایی که در روزنامه *ایران‌نو* منتشر ساختند، مسائل مربوط به خود را در سطح ملی طرح کردند و بر این عقیده اصرار ورزیدند که اگر قرار است کشور در راه ترقی افتد، نخست باید به مشکلات دیرینه‌ای که زنان دارند رسیدگی شود.»^{۱۱}

اما کم‌کم، زنان آگاه و تحصیل کرده، نقش گسترده‌تر و تعیین‌کننده‌تری را در این روشنگری‌ها برای خود قائل شدند و در کنار تأسیس مدرسه و انجمن و نوشتن مقاله، به انتشار نشریات مستقلی در خصوص مسائل زنان پرداختند. در سال ۱۳۲۸ ق، نخستین نشریه مخصوص زنان توسط خانم دکتر کحال، دختر یعقوب جدیدالاسلام همدانی به صورت هفتگی منتشر شد. در زیر عنوان اولین شماره، در بیان معرفی نشریه آمده است: «روزنامه‌ای است اخلاقی، [در مورد] علم خانه‌داری، بچه‌داری، شوهرداری، مفید به حال دختران و نسون و به کلی از پلیتیک و سیاست مملکتی سخن نمی‌راند».

نکته قابل توجه این که اولین نشریات خاص زنان تأکید قابل ملاحظه‌ای بر ضرورت سوادآموزی و علم‌اندوزی زنان داشته‌اند. به گونه‌ای که در نشریه شماره یک دانش می‌خوانیم: «خانم نجیبه محترمه اگر سواد ندارد، باید فوراً در پی تحصیل سواد برآید و درس بخواند، زیرا که زن بی‌سواد صاحب عقل و تمیز نخواهد شد و اگر سواد دارد باید بیشتر اوقات خویش را مصروف روزنامه خواندن نماید. به جهت این که کسی که روزنامه می‌خواند همه چیز می‌داند...» در روزنامه شکوفه که دومین نشریه خاص زنان است و اولین شماره آن در ذیحجه ۱۳۳۰ ق منتشر شده است نیز از مقوله تحصیل زنان با اهمیت بسیار زیادی یاد شده است و به ویژه خانم مزین السلطنه مدیر نشریه که مؤسس و مدیر مدرسه دخترانه مزینینه نیز بوده، مقالات متعددی در این مورد نوشته است.

روند انتشار نشریات خاص زنان متناسب با شرایط سیاسی - اجتماعی جامعه با کمیت و کیفیت متفاوتی همچنان ادامه پیدا کرد. در سال ۱۳۷۹ ق دوره مورد بررسی این تحقیق نیز، هفت نشریه خاص زنان انتشار یافت: زن‌روز،

همسر، نوریانوان، حقوق زنان، زنان، پیام‌زن و سروش بانوان.

دو دیدگاه وجود دارد

اما بحثی که در سال‌های اخیر بین روشنفکران و معتقدان به کار فرهنگی مطرح بوده به این مقوله برمی‌گردد که آیا اساساً لازم است مسائل خاص زنان به‌طور مستقل بررسی شود و در نشریه یا صفحه‌ای خاص انعکاس یابد یا نه؟ به عبارتی، همواره در این زمینه دو دیدگاه وجود داشته است: یکی این که «زنان» مسائل خاص خود را ندارند و حل مسائل آنان در واقع، در گرو حل مسائل بنیادین جامعه است و بنابراین در شرایط حاضر، جایی برای طرح مستقل مسائل آنان وجود ندارد؛ چرا که اساساً عرف موجود در جامعه، امکان پذیرش تغییرات اساسی در مناسبات زن و مرد را ندارد.

اما دیدگاه دیگر بر این باور است که در چارچوب معضلات بنیادین جامعه، چون زنان بار مضاعفی را به دوش می‌کشند و صرفاً ریشه مسائل آنان بُعد اجتماعی - سیاسی نداشته بلکه بار فرهنگی قوی دارد، جا دارد که از این مشکل و ستم مضاعف به‌طور مستقل سخن گفته و ابعاد آن شکافته شود. به‌ویژه این که مسائل زنان جامعه ما در قالب بحث‌های حقوقی، نمود داشته است و لذا در همین چارچوب نیز باید مورد کنکاش قرار گرفته و مبانی فکری - نظری آن به شکل منطقی و واقع‌بینانه تعریف و تبیین شود.

گروه اول معتقدند که به جای انتشار نشریه خاص زنان و یا اختصاص صفحه‌ای از روزنامه به مسائل زنان، بهتر است به مسائل خانواده پرداخته شود.

روش تحقیق

این تحقیق براساس روش تحلیل محتوا انجام شده است. در این روش، بعداز کدگذاری مطالب و جمع‌آوری

داده‌ها و دادن آنها به کامپیوتر، با استفاده از نرم‌افزار SPSS و به‌کارگیری آزمون‌های مجذورکای (کای اسکور) و جداول توزیع فراوانی، به تجزیه و تحلیل اطلاعات به‌دست آمده می‌پردازیم.

واحد تحقیق در این پژوهش، کلیه مطالب مربوط به زنان در ۱۰ روزنامه مورد بررسی است.

● یافته‌های تحقیق

جدول یک بُعدی نام نشریات نشان می‌دهد که روزنامه‌های ایران و ابرار، بیش از سایر روزنامه‌ها، به مسائل زنان توجه نشان داده‌اند، به گونه‌ای که ۱۵/۷ درصد کل مطالب مورد بررسی (از ۴۹۷ مطلب)، به روزنامه ایران و ۱۵/۱ درصد آنها به روزنامه ابرار تعلق داشته است.

جدول یک بُعدی نام نشریه X1

موضوع	فراوانی	درصد
هنرمندی	۲۸	۹/۷
کیهان	۲۵	۹/۱
اطلاعات	۵۵	۱۱/۱
رسالت	۲۵	۹/۱
انتخاب	۵۱	۱۰/۳
حیات‌نو	۳۱	۶/۲
آفتاب‌بزد	۴۰	۸
ابرار	۷۵	۱۵/۱
ایران	۷۸	۱۵/۷
همبستگی	۲۹	۵/۸
جمع	۴۹۷	۱۰۰

جدول شماره یک حاکی است روزنامه ایران با اختصاص ۳۵/۹ درصد مطالب خود به امور اجتماعی زنان، به این مقوله، توجه جدی نشان داده است. جالب است که روزنامه‌های دیگر در درج این نوع مطالب نسبتاً توجه کمتری داشته‌اند. به‌طوری که روزنامه‌های انتخاب، اطلاعات و ابرار به ترتیب با اختصاص ۱۲/۷، ۱۰/۱ و ۱۰/۱ درصد مطالب خود به امور اجتماعی زنان، نزدیک‌ترین فاصله را در این مورد با روزنامه ایران دارند. البته روزنامه ایران، یک صفحه در مورد مسائل

جدول شماره ۱. تعداد و درصد فراوانی موضوع‌های هشت‌گانه تحلیل محتوای ۱۰ روزنامه تهران: مطالب مربوط به زنان

موضوع	همشهری	کیهان	اطلاعات	رسالت	انتخاب	حیات نو	آفتاب یزد	ابرار	ایران	همبستگی	جمع
مشارکت سیاسی، مجلس مجلس و قانونگذاری	تعداد: ۸ %ستونی: ۱۶/۷ %سطری: ۱۰/۵	تعداد: ۳ %ستونی: ۶/۷ %سطری: ۳/۹	تعداد: ۷ %ستونی: ۱۲/۷ %سطری: ۹/۲	تعداد: ۷ %ستونی: ۱۵/۶ %سطری: ۹/۲	تعداد: ۶ %ستونی: ۱۱/۸ %سطری: ۷/۹	تعداد: ۹ %ستونی: ۲۹ %سطری: ۱۱/۸	تعداد: ۱۱ %ستونی: ۲۷/۵ %سطری: ۱۴/۵	تعداد: ۱۵ %ستونی: ۲۰ %سطری: ۱۹/۷	تعداد: ۴ %ستونی: ۵/۱ %سطری: ۵/۳	تعداد: ۶ %ستونی: ۲۰/۷ %سطری: ۷/۹	تعداد: ۷۶ %ستونی: ۱۵/۳ %سطری: ۱۰۰
امور اقتصادی، اشتغال	تعداد: ۴ %ستونی: ۸/۳ %سطری: ۳۰/۸	تعداد: ۱ %ستونی: ۱/۸ %سطری: ۷/۷	تعداد: ۱ %ستونی: ۱/۸ %سطری: ۷/۷	تعداد: ۱ %ستونی: ۱/۸ %سطری: ۷/۷	تعداد: ۱ %ستونی: ۱/۸ %سطری: ۷/۷	تعداد: ۱ %ستونی: ۱/۸ %سطری: ۷/۷	تعداد: ۱ %ستونی: ۱/۸ %سطری: ۷/۷	تعداد: ۴ %ستونی: ۵/۳ %سطری: ۳۰/۸	تعداد: ۳ %ستونی: ۳/۸ %سطری: ۲۳/۱	تعداد: ۳ %ستونی: ۳/۸ %سطری: ۲۳/۱	تعداد: ۱۳ %ستونی: ۲/۶ %سطری: ۱۰۰
امور اجتماعی	تعداد: ۴ %ستونی: ۸/۳ %سطری: ۵/۱	تعداد: ۵ %ستونی: ۱۱/۱ %سطری: ۶/۳	تعداد: ۸ %ستونی: ۱۴/۵ %سطری: ۱۰/۱	تعداد: ۷ %ستونی: ۱۵/۶ %سطری: ۸/۹	تعداد: ۱۰ %ستونی: ۱۹/۶ %سطری: ۱۲/۷	تعداد: ۲ %ستونی: ۶/۵ %سطری: ۲/۵	تعداد: ۲ %ستونی: ۶/۵ %سطری: ۲/۵	تعداد: ۸ %ستونی: ۱۰/۷ %سطری: ۱۰/۱	تعداد: ۲۸ %ستونی: ۳۵/۹ %سطری: ۳۵/۴	تعداد: ۵ %ستونی: ۱۷/۲ %سطری: ۶/۳	تعداد: ۷۹ %ستونی: ۱۵/۰۹ %سطری: ۱۰۰
فرهنگی - هنری	تعداد: ۴ %ستونی: ۸/۳ %سطری: ۲/۵	تعداد: ۱۲ %ستونی: ۳۱/۱ %سطری: ۱۲/۲	تعداد: ۳ %ستونی: ۵/۵ %سطری: ۲/۶	تعداد: ۱۱ %ستونی: ۲۴/۲ %سطری: ۹/۶	تعداد: ۱۳ %ستونی: ۲۵/۵ %سطری: ۱۱/۳	تعداد: ۱۲ %ستونی: ۳۸/۷ %سطری: ۱۰/۲	تعداد: ۱۳ %ستونی: ۳۲/۵ %سطری: ۱۱/۳	تعداد: ۱۹ %ستونی: ۲۵/۳ %سطری: ۱۶/۵	تعداد: ۱۵ %ستونی: ۱۹/۲ %سطری: ۱۳	تعداد: ۱۱ %ستونی: ۳۷/۹ %سطری: ۹/۶	تعداد: ۱۱۵ %ستونی: ۲۳/۱ %سطری: ۱۰۰
خانواده	تعداد: ۲۰ %ستونی: ۴۱/۷ %سطری: ۱۳/۶	تعداد: ۱۶ %ستونی: ۳۵/۶ %سطری: ۱۰/۹	تعداد: ۳۳ %ستونی: ۶۰ %سطری: ۲۲/۲	تعداد: ۱۴ %ستونی: ۳۱/۱ %سطری: ۹/۵	تعداد: ۱۲ %ستونی: ۲۳/۵ %سطری: ۸/۲	تعداد: ۲ %ستونی: ۶/۵ %سطری: ۱/۲	تعداد: ۸ %ستونی: ۲۰ %سطری: ۵/۴	تعداد: ۲۴ %ستونی: ۳۲ %سطری: ۱۶/۳	تعداد: ۱۶ %ستونی: ۲۰/۵ %سطری: ۱۰/۹	تعداد: ۲ %ستونی: ۶/۹ %سطری: ۱/۴	تعداد: ۱۴۷ %ستونی: ۲۹/۶ %سطری: ۱۰۰
آموزشی - علمی	تعداد: ۳ %ستونی: ۶/۳ %سطری: ۱۳/۶	تعداد: ۱ %ستونی: ۲/۲ %سطری: ۴/۵	تعداد: ۳ %ستونی: ۵/۵ %سطری: ۱۳/۶	تعداد: ۱ %ستونی: ۲/۲ %سطری: ۴/۵	تعداد: ۱ %ستونی: ۲/۲ %سطری: ۴/۵	تعداد: ۱ %ستونی: ۳/۲ %سطری: ۴/۵	تعداد: ۴ %ستونی: ۱۰ %سطری: ۱۸/۲	تعداد: ۱ %ستونی: ۱/۳ %سطری: ۴/۵	تعداد: ۴ %ستونی: ۵/۱ %سطری: ۱۸/۲	تعداد: ۳ %ستونی: ۱۰/۳ %سطری: ۱۳/۶	تعداد: ۲۲ %ستونی: ۴/۴ %سطری: ۱۰۰
امور حقوقی	تعداد: ۵ %ستونی: ۱۰/۴ %سطری: ۱۷/۲	تعداد: ۱ %ستونی: ۲/۲ %سطری: ۳/۴	تعداد: ۳ %ستونی: ۶/۷ %سطری: ۱۰/۳	تعداد: ۳ %ستونی: ۹/۸ %سطری: ۱۷/۲	تعداد: ۵ %ستونی: ۹/۸ %سطری: ۱۷/۲	تعداد: ۳ %ستونی: ۹/۷ %سطری: ۱۰/۳	تعداد: ۱ %ستونی: ۲/۵ %سطری: ۳/۴	تعداد: ۳ %ستونی: ۴ %سطری: ۱۰/۳	تعداد: ۷ %ستونی: ۹ %سطری: ۲۴/۱	تعداد: ۱ %ستونی: ۳/۴ %سطری: ۲۴/۱	تعداد: ۲۹ %ستونی: ۵/۸ %سطری: ۱۰۰
ورزشی و سرگرمی	تعداد: ۵ %ستونی: ۱۱/۱ %سطری: ۳۱/۳	تعداد: ۱ %ستونی: ۱۱/۱ %سطری: ۳۱/۳	تعداد: ۲ %ستونی: ۲/۴ %سطری: ۱۲/۵	تعداد: ۲ %ستونی: ۲/۴ %سطری: ۱۲/۵	تعداد: ۴ %ستونی: ۷/۸ %سطری: ۲۵	تعداد: ۲ %ستونی: ۶/۵ %سطری: ۱۲/۵	تعداد: ۲ %ستونی: ۶/۵ %سطری: ۱۲/۵	تعداد: ۱ %ستونی: ۱/۳ %سطری: ۶/۳	تعداد: ۱ %ستونی: ۱/۳ %سطری: ۶/۳	تعداد: ۱ %ستونی: ۳/۴ %سطری: ۶/۳	تعداد: ۱۶ %ستونی: ۳/۴ %سطری: ۱۰۰
جمع	تعداد: ۴۸ درصد: ۹/۷	تعداد: ۴۵ درصد: ۹/۱	تعداد: ۵۵ درصد: ۱۱/۱	تعداد: ۲۵ درصد: ۹/۱	تعداد: ۵۱ درصد: ۱۰/۳	تعداد: ۳۱ درصد: ۶/۲	تعداد: ۴۰ درصد: ۸	تعداد: ۷۵ درصد: ۵/۱	تعداد: ۷۸ درصد: ۱۵/۷	تعداد: ۲۹ درصد: ۵/۸	تعداد: ۲۹۷ درصد: ۱۰۰

زنان دارد به نام «بانو» که این مسأله، توجه و کار و زمان و اطلاعات بیشتری را می‌طلبد. نشان می‌دهد روزنامه‌های اطلاعات، همشهری، کیهان، ابرار، رسالت، انتخاب، ایران، آفتاب یزد به ترتیب، ۶۰، ۴۱/۷، ۳۵/۶، ۳۲، ۳۱/۱، ۲۳/۵، ۲۰/۵ و ۲۰ درصد مطالب خود را به این مسأله اختصاص داده‌اند. البته این نکته که هر روزنامه‌ای به چه زیرمقوله‌ای از مقوله خانواده، بیشتر پرداخته است، خود جای بحث دارد. برای مثال، روزنامه‌های اطلاعات، کیهان و رسالت بیش از همه به مسأله فرهنگی - هنری توجه دارند. مسأله کودکان آن هم به ویژه نکات بهداشتی آنان توجه نشان داده است و درصد قابل توجهی از این مطالب، ترجمه و خبرهای خبرگزاری‌هاست. موضوع «مشارکت سیاسی زنان» نیز بیش از همه مورد توجه روزنامه‌های ورزشی و سرگرمی و امور حقوقی و آموزشی - علمی و امور اجتماعی و خانوادگی و فرهنگی - هنری و امور اقتصادی، اشتغال و مشارکت سیاسی، مجلس و قانونگذاری است. در انعکاس مسائل اجتماعی زنان جایگاه ویژه نیز داشته باشد. اما در مورد مطالب فرهنگی - هنری زنان، روزنامه‌ها در میزان درج مطالب مربوطه نزدیکی قابل توجهی دارند. این موضوع بیانگر آن است که به هر حال صاحبان و نویسندگان این روزنامه‌ها در طرح این نوع مسائل تفاهم و درک مشابه دارند. طبیعی است این مسأله دلایل گوناگون دارد که یکی از آنها راحتی کار به دلیل در دسترس بودن افراد می‌باشد در حالی که طرح مسائل اجتماعی زنان از پیچیدگی‌های خاص خود برخوردار است و کار و زمان و اطلاعات بیشتری را می‌طلبد. نزدیکی برخی روزنامه‌ها در میزان انعکاس مطالب فرهنگی - هنری زنان در جدول شماره یک، به این گونه است: روزنامه‌های حیات نو، همبستگی، آفتاب یزد، کیهان، انتخاب، ابرار به ترتیب ۳۸/۷، ۳۷/۹، ۳۲/۵، ۳۱/۱، ۲۵/۵، ۲۵/۳ درصد مطالب خود را به این مقوله اختصاص داده‌اند. مقوله خانواده نیز جایگاه بسیار مهمی در مطالب روزنامه‌ها دارد و شاید اصلی‌ترین درک و نگاه مشابه و مشترک در چگونگی طرح مسائل زنان در میان صاحبان روزنامه‌ها و نویسندگان آنها باشد. به گونه‌ای که جدول شماره یک

ارائه شده است. بعد از روزنامه همبستگی، روزنامه‌های اطلاعات (۸/۸۱ درصد)، حیات نو (۴/۷۷ درصد)، رسالت (۹/۶۸ درصد)، و ایران (۹/۶۷ درصد) این سبک را برای ارائه مطلب در این زمینه، انتخاب کرده‌اند. در مورد استفاده از سبک‌های سرمقاله، مقاله، تفسیر، مصاحبه و یادداشت نیز روزنامه کیهان با ارائه ۷/۴۶ درصد مطالب خود در این سبک‌ها، بالاترین رده را در این زمینه داراست. (جدول شماره ۳).

اما، مطالب کارشناسانه که ابعاد اساسی و مهم مسأله را مورد بررسی قرار داده و به دنبال دستیابی به راه‌حلی برآمده است، تعداد کمی از کل مطالب هر روزنامه را دربر گرفته است. همان‌گونه که جدول شماره دو نشان می‌دهد، روزنامه همشهری در دوره مورد بررسی، بالاترین توجه را به این مقوله داشته و ۳/۶ درصد از مطالب زنان را در این سبک، ارائه کرده است.

توجه به داستان و مطالب ادبی در زمینه مسائل زنان نیز در حد بسیار پایینی بوده و در نمونه‌های مورد بررسی، تنها روزنامه‌های همشهری، انتخاب و همبستگی هر کدام یک مطلب به آن اختصاص داده‌اند.

جدول یک بُعدی سبک مطالب روزنامه‌ها در این باره نیز حاکی از آن است که سبک‌هایی مثل گزارش، میزگرد و به‌طور خاص مطالب کارشناسانه با تعریفی که قبلاً ارائه شده که به بررسی همه جانبه‌تر و عمیق‌تری از موضوع می‌پردازند خیلی کم، به کار گرفته شده‌اند. به‌گونه‌ای که در ارائه سه درصد کل مطالب روزنامه‌ها، سبک گزارش و میزگرد و در ۱/۶ درصد کل مطالب روزنامه‌ها، سبک «مطالب کارشناسانه» استفاده شده است. داستان نیز ۶/۰ درصد مطالب را در بر گرفته است.

آفتاب یزد و ۳/۶ درصد مطالب روزنامه همشهری، ۵/۵ درصد مطالب روزنامه اطلاعات و ۱/۵ درصد مطالب ایران را در سال ۱۳۷۹ تشکیل داده‌اند. روزنامه‌های همشهری، ایران، انتخاب و حیات‌نویس از سایر روزنامه‌ها به مسائل حقوقی زنان اهمیت داده‌اند، به‌طوری که به ترتیب ۴/۱۰، ۹/۹، ۸/۹ و ۷/۹ درصد مطالب آنها به این موضوع اختصاص یافته است. بیشترین مطالب مربوط به ورزش و سرگرمی به روزنامه‌های کیهان و انتخاب تعلق داشته و به ترتیب ۳/۳۱ و ۲۵ درصد کل مطالب روزنامه‌ها را در این مورد، به خود اختصاص داده‌اند.

جدول شماره دو تعداد و درصد فراوانی سبک‌های ۱۰ روزنامه تهران را نشان می‌دهد. روزنامه همبستگی بیشتر از دیگر روزنامه‌ها، سبک «خبری» را برای طرح مسائل زنان مورد استفاده قرار داده به ترتیبی که ۸/۸۲ درصد مطالب مربوط به زنان در این روزنامه در چارچوب خبر

حیات‌نو، آفتاب یزد، همبستگی و همشهری در سال ۱۳۷۹ بوده است. به‌طوری که این موضوع به ترتیب ۲۹، ۲۷/۵، ۲۰/۷ و ۱۶/۷ درصد مطالب این روزنامه‌ها را در بر گرفته است.

جدول شماره یک حاکی است روزنامه‌ها کمتر به امور اقتصادی، مطالب آموزشی - علمی، امور حقوقی و ورزش و سرگرمی زنان پرداخته‌اند. بیشترین مطالب در مورد امور اقتصادی زنان به روزنامه‌های همشهری و ابرار تعلق دارد. همشهری، ۳/۸ درصد و ابرار ۳/۵ درصد مطالب خود را به این مسأله اختصاص داده‌اند. این بررسی نشان می‌دهد به رغم اهمیت مسائل اقتصادی زنان و جایگاه آن در روند یک زندگی مستقل و سالم، این مقوله خیلی کم مورد توجه روزنامه‌ها قرار گرفته است.

مطالب آموزشی - علمی زنان نیز، به ترتیب ۳/۱۰ درصد مطالب روزنامه همبستگی و ۱۰ درصد مطالب روزنامه

جدول شماره ۲. تعداد و درصد فراوانی سبک‌های ۱۰ روزنامه و مقایسه آنها

موضوع	همشهری	کیهان	اطلاعات	رسالت	انتخاب	حیات نو	آفتاب یزد	ایرار	ایران	همبستگی	جمع
خبر	تعداد ۲۷	۱۷	۴۵	۳۱	۳۹	۲۴	۲۷	۴۴	۵۳	۲۴	۳۳۱
	استونی ۵۶/۳	۳۷/۸	۸۱/۸	۶۸/۹	۷۶/۵	۷۷/۴	۶۷/۵	۵۸/۷	۶۷/۹	۸۲/۸	۶۶/۶
	انسطری ۸/۲	۵/۱	۱۳/۶	۹/۴	۱۱/۸	۷/۳	۸/۲	۱۳/۳	۱۶	۷/۳	۱۰۰
سرمقاله، تفسیر مقاله، مصاحبه و یادداشت	تعداد ۱۴	۲۱	۱۰	۱۳	۷	۵	۱۳	۲۷	۱۹	۲	۱۳۱
	استونی ۲۹/۲	۲۶/۷	۱۸/۲	۲۸/۹	۱۳/۷	۱۶/۱	۳۲/۵	۳۶	۲۴/۴	۶/۹	۲۶/۴
	انسطری ۱۰/۷	۱۶	۷/۶	۹/۹	۵/۳	۳/۸	۹/۹	۲۰/۶	۱۴/۵	۱/۵	۱۰۰
گزارش، میزگرد	تعداد ۱	۳			۳	۱		۲	۴	۱	۱۵
	استونی ۲/۱	۶/۷			۵/۹	۳/۲		۲/۷	۵/۱	۳/۴	۳
	انسطری ۶/۷	۲۰			۲۰	۶/۷		۱۳/۳	۲۶/۷	۶/۷	۱۰۰
مطالب کارشناسانه	تعداد ۳				۱	۱		۱	۱	۱	۸
	استونی ۶/۳				۲	۳/۲		۱/۳	۱/۳	۳/۴	۱/۶
	انسطری ۳۷/۵				۱۲/۵	۱۲/۵		۱۲/۵	۱۲/۵	۱۲/۵	۱۰۰
داستان و مطالب ادبی	تعداد ۱				۱					۱	۳
	استونی ۲/۱				۲					۳/۲	۶
	انسطری ۳۳/۳				۳۳/۳					۳۳/۳	۱۰۰
نامه‌ها و تفلن‌های خوانندگان	تعداد ۲	۴		۱							۷
	استونی ۴/۲	۸/۹		۲/۲							۱/۴
	انسطری ۲۸/۶	۵۷/۱		۱۴/۳							۱۰۰
سایر	تعداد ۷				۵	۲		۴	۶	۳	۳۵
	استونی ۱۴/۶	۱۵/۶			۹/۸	۶/۵		۵/۳	۷/۷	۱۰/۳	۷
	انسطری ۲۰	۲۰			۱۴/۳	۳/۷		۱۱/۴	۱۷/۱	۸/۶	۱۰۰
جمع	تعداد ۴۸	۳۵	۵۵	۴۵	۵۱	۳۱	۴۰	۷۵	۷۸	۲۹	۴۹۷
درصد	۹/۷	۹/۱	۱۱/۱	۹/۱	۱۰/۳	۶/۲	۸	۵/۱	۱۵/۷	۵/۸	۱۰۰

با توجه به تعداد خانه‌های خالی و فراوانی‌های کمتر از ۵ کای اسکوتر محاسبه نشده است.

جدول شماره ۳. تعداد و درصد فراوانی سبک‌های ۱۰ روزنامه و مقایسه آنها (بعداز ادغام)

موضوع	همشهری	کیهان	اطلاعات	رسالت	انتخاب	حیات نو	آفتاب یزد	ایرار	ایران	همبستگی	جمع
خبر	تعداد ۲۷	۱۷	۴۵	۳۱	۳۹	۲۴	۲۷	۴۴	۵۳	۲۴	۳۳۱
	استونی ۵۶/۳	۳۷/۸	۸۱/۸	۶۸/۹	۷۶/۵	۷۷/۴	۶۷/۵	۵۸/۷	۶۷/۹	۸۲/۸	۶۶/۶
	انسطری ۸/۲	۵/۱	۱۳/۶	۹/۴	۱۱/۸	۷/۳	۸/۲	۱۳/۳	۱۶	۷/۳	۱۰۰
سرمقاله، تفسیر مقاله، مصاحبه و یادداشت	تعداد ۱۴	۲۱	۱۰	۱۳	۷	۵	۱۳	۲۷	۱۹	۲	۱۳۱
	استونی ۲۹/۲	۲۶/۷	۱۸/۲	۲۸/۹	۱۳/۷	۱۶/۱	۳۲/۵	۳۶	۲۴/۴	۶/۹	۲۶/۴
	انسطری ۱۰/۷	۱۶	۷/۶	۹/۹	۵/۳	۳/۸	۹/۹	۲۰/۶	۱۴/۵	۱/۵	۱۰۰
سایر	تعداد ۷	۷		۱	۵	۲		۴	۶	۳	۳۵
	استونی ۱۴/۶	۱۵/۶		۲/۲	۹/۸	۶/۵		۵/۳	۷/۷	۱۰/۳	۷
	انسطری ۲۰	۲۰		۲/۹	۱۴/۳	۳/۷		۱۱/۴	۱۷/۱	۸/۶	۱۰۰
جمع	تعداد ۴۸	۳۵	۵۵	۴۵	۵۱	۳۱	۴۰	۷۵	۷۸	۲۹	۴۹۷
درصد	۹/۷	۹/۱	۱۱/۱	۹/۱	۱۰/۳	۶/۲	۸	۱۵/۱	۱۵/۷	۵/۸	۱۰۰

جدول شماره ۴. تعداد و درصد فراوانی نوع منابع ۱۰ روزنامه تهران و مقایسه آنها $X^2=50, df=18, P<5\%$

موضوع	همشهری	کیهان	اطلاعات	رسالت	انتخاب	حیات نو	آفتاب یزد	ایرار	ایران	همبستگی	جمع
داخلی	تعداد ۳۷	۴۲	۳۶	۳۹	۴۵	۳۱	۲۸	۵۴	۷۱	۲۶	۴۱۹
	استونی ۷۷/۱	۹۳/۳	۶۵/۵	۸۶/۷	۸۸/۲	۱۰۰	۹۵	۷۲	۹۱	۸۹/۷	۸۴/۳
	انسطری ۸/۸	۱۰	۸/۶	۹/۳	۱۰/۷	۷/۴	۹/۱	۱۲/۹	۱۶/۹	۶/۲	۱۰۰
خارجی	تعداد ۱۱	۳	۱۹	۶	۶		۲	۲۱	۷	۳	۷۸
	استونی ۲۲/۹	۶/۷	۳۴/۵	۱۳/۳	۱۱/۸		۵	۲۸	۹	۱۰/۶	۱۵/۷
	انسطری ۱۴/۱	۳/۸	۲۴/۴	۷/۷	۷/۷		۲/۶	۲۶/۹	۹	۳/۸	۱۰۰
جمع	تعداد ۴۸	۴۵	۵۵	۴۵	۵۱	۳۱	۴۰	۷۵	۷۸	۲۹	۴۹۷
درصد	۹/۷	۹/۱	۱۱/۱	۹/۱	۱۰/۳	۶/۲	۸	۱۵/۱	۱۵/۷	۵/۸	۱۰۰

$X^2=21, df=9, P<5\%$

جدول شماره ۵. تعداد و درصد فراوانی مقوله مکان در ۱۰ روزنامه تهران و مقایسه آنها

موضوع	همشهری	کیهان	اطلاعات	رسالت	انتخاب	حیات نو	آفتاب یزد	ابرار	ایران	همبستگی	جمع
تعداد	۲۹	۴۰	۳۳	۳۹	۴۷	۳۰	۳۸	۵۲	۷۱	۲۶	۲۰۵
%ستونی	۶۰/۴	۸۸/۹	۶۰	۸۶/۷	۹۲/۲	۹۶/۸	۹۵	۶۹/۳	۹۱	۸۹/۷	۸۱/۵
%سطری	۷/۲	۹/۹	۸/۱	۹/۶	۱۱/۶	۷/۴	۹/۴	۱۲/۸	۱۷/۵	۶/۲	۱۰۰
تعداد	۷	۴	۹	۵	۴	۱	۲	۱۳	۳	۲	۵۰
%ستونی	۱۴/۶	۸/۹	۱۶/۴	۱۱/۱	۷/۸	۳/۲	۵	۱۷/۳	۳/۸	۶/۹	۱۰/۱
%سطری	۱۴	۸	۱۸	۱۰	۸	۲	۴	۲۶	۶	۴	۱۰۰
تعداد	۲۸	۴۵	۵۵	۴۵	۵۱	۳۱	۴۰	۷۵	۷۸	۲۹	۴۹۷
%ستونی	۹/۷	۹/۱	۱۱/۱	۹/۱	۱۰/۳	۶/۲	۸	۱۵/۱	۱۵/۷	۵/۸	۱۰۰
%سطری	۲۸	۴۵	۵۵	۴۵	۵۱	۳۱	۴۰	۷۵	۷۸	۲۹	۴۹۷

$$X^2=72, df=18, P<5\%$$

جدول مربوط به درصد فراوانی مطالب اجتماعی حاکی است موضوع مشارکت اجتماعی زنان بیش از سایر مطالب، مورد توجه روزنامه همشهری بوده است. زیرا ۷۵ درصد مطالب اجتماعی زنان در این روزنامه، به مشارکت اجتماعی زنان اختصاص یافته است. در حالی که روزنامه ایسران با درج هشت مطلب در این زمینه، بیش از روزنامه‌های دیگر به این موضوع پرداخته است. در

مربوط به زنان در ۱۰ روزنامه تهران و مقایسه آنها حاوی معانی زیادی است. برای مثال، مقوله انتخابات و بحث نامزدشدن زنان تنها مورد توجه روزنامه‌های همبستگی و ابرار بوده که به ترتیب ۱۲/۵ و ۶/۳ درصد مطالب سیاسی خود را به این مقوله اختصاص داده‌اند. در مورد مقوله «زنان نماینده در مجلس و احزاب» نیز بیشترین مطلب به روزنامه‌های آفتاب یزد و همشهری تعلق

در مورد چگونگی استفاده از منابع «داخلی» و «خارجی» نیز، جدول شماره چهار حاکی است تفاوت معناداری در این به‌کارگیری وجود دارد. به گونه‌ای که روزنامه آفتاب یزد با استفاده ۹۵ درصدی از منابع داخلی، در یک سوی طیف و روزنامه اطلاعات با اخذ ۶۵/۵ درصد مطالب از منابع خارجی، در رأس سوی دیگر این طیف قرار گرفته‌اند. به عبارتی، ۳۴/۵ درصد مطالب مربوط به زنان در روزنامه اطلاعات، منبع خارجی دارد که بالاترین میزان استفاده از منابع خارجی در این زمینه را در ۱۰ روزنامه تهران داراست. البته توجه به مضمون این مطالب، بیانگر آن است که آنها بیشتر به مسائل کودکان به‌ویژه در امور بهداشتی تعلق داشته که عموماً در ویژه‌نامه لایبی این روزنامه جای دارد.

جدول شماره پنج که در جهت تکمیل یافته‌های جدول شماره چهار می‌تواند به کار گرفته شود، نشان می‌دهد که روزنامه همشهری، با اختصاص ۲۵ درصد مطالب به «ایران و کشورهای دیگر» نگاهی جهان‌شمول‌تر و جامع‌تر به مقوله مسائل زنان دارد. در حالی که این روزنامه، ۶۰/۴ درصد مطالبش را به مسائل زنان در ایران اختصاص داده است.

و اما، روزنامه کیهان (با اختصاص ۲/۲ درصد)، کمترین میزان مطلب را در حوزه «ایران و کشورهای دیگر» داراست. جدول درصد فراوانی مطالب سیاسی

- روزنامه ایران با اختصاص ۳۵/۹ درصد مطالب خود به امور اجتماعی زنان بیشترین سهم را در پرداختن به امور زنان در سال ۱۳۷۹ به خود اختصاص داد.
- محور «زن در تاریخ» تنها مورد توجه روزنامه ایران بوده است.

مورد سازمان‌های غیردولتی زنان در این دوره مورد بررسی تنها یک مطلب در روزنامه ایران وجود دارد.

روزنامه ایران به مقوله امنیت و تأمین اجتماعی (خشونت علیه زنان در جامعه) نیز توجه قابل ملاحظه‌ای داشته و ۱۱ مطلب به این مسأله اختصاص داده است. در حالی که روزنامه‌های دیگر حداکثر دو مطلب در این زمینه داشته‌اند.

بحث زنان بزهکار بیش از همه در روزنامه‌های ابرار و ایران (با داشتن سه

دارد. به گونه‌ای که به ترتیب این روزنامه‌ها ۸۸/۹ درصد و ۷۱/۴ درصد مطالب سیاسی‌شان را این مقوله در بر گرفته است. جدول یک بُعدی مطالب سیاسی روزنامه‌ها در این زمینه نیز حاکی است که بیشترین توجه این روزنامه‌ها (با ۷/۲ درصد)، به مقوله «زنان نماینده در مجلس و احزاب» و کمترین میزان توجه به مقولات «شرکت زنان در مجامع بین‌المللی» و «تشکل‌های دولتی زنان» (هر کدام با ۰/۲ درصد)، بوده است.

جدول شماره ۶. درصد و فراوانی مطالب مربوط به خانواده در ۱۰ روزنامه تهران و مقایسه آنها

موضوع	همشهری	کیهان	اطلاعات	رسالت	انتخاب	حیات نو	آفتاب یزد	ابرار	ایران	همبستگی	جمع
مناسبات زن و مرد در خانواده	تعداد: ۳ %ستونی: ۱۵ %سطری: ۱۸/۸	۵ ۲۳/۸ ۳۱/۳	۱ ۳/۱ ۶/۳	۲ ۱۵/۴ ۱۲/۵	۲ ۱۸/۲ ۱۲/۵	۱ ۱۲/۵ ۶/۳	۱ ۱۲/۵ ۶/۳	۲ ۹/۱ ۱۲/۵			۱۶ ۱۰/۹ ۱۰۰
روابط مادر و فرزند	تعداد: ۴ %ستونی: ۲۰ %سطری: ۱۸/۲	۶ ۲۸/۶ ۲۷/۳		۲ ۱۵/۴ ۹/۱	۱ ۹/۱ ۴/۵			۸ ۳۶/۴ ۳۶/۴	۱ ۶/۷ ۴/۵		۲۲ ۱۵ ۱۰۰
مسائل کودک	تعداد: ۳ %ستونی: ۱۵ %سطری: ۴/۵	۷ ۳۳/۳ ۱۰/۴	۲۸ ۸۷/۵ ۲۱/۸	۷ ۵۳/۸ ۱۰/۴	۲ ۳۶/۴ ۶	۶ ۷۵ ۹	۶ ۷۵ ۹	۷ ۳۱/۸ ۱۰/۴	۴ ۲۶/۷ ۶	۱ ۳۳/۳ ۱/۵	۶۷ ۲۵/۶ ۱۰۰
فرزند و والدین	تعداد: ۷ %ستونی: ۳۵ %سطری: ۲۱/۲	۲ ۹/۵ ۱۱/۸	۳ ۹/۵ ۱۷/۶						۴ ۲۶/۷ ۲۳/۵	۱ ۳۳/۳ ۵/۹	۱۷ ۱۱/۶ ۱۰۰
آشپزی و خانه داری	تعداد: ۱ %ستونی: ۵ %سطری: ۱۰۰										۱ ۷ ۱۰۰
خشونت علیه زنان در خانواده	تعداد: ۲ %ستونی: ۱۸/۲ %سطری: ۲۸/۶				۲ ۱۸/۲ ۲۸/۶			۱ ۴/۵ ۱۴/۳	۴ ۲۶/۷ ۵۷/۱		۷ ۴/۸ ۱۰۰
ازدواج و طلاق و آثار آنها	تعداد: ۱ %ستونی: ۵ %سطری: ۱۲/۵					۲ ۱۰۰ ۲۵		۳ ۱۳/۶ ۳۷/۵	۱ ۶/۷ ۱۲/۵	۱ ۳۳/۳ ۱۲/۵	۸ ۵/۴ ۱۰۰
زنان سرپرست خانوار	تعداد: ۱ %ستونی: ۵ %سطری: ۱۴/۳				۲ ۱۸/۲ ۲۸/۶	۱ ۱۲/۵ ۱۴/۳			۱ ۶/۷ ۱۴/۳		۷ ۲/۸ ۱۰۰
سایر	تعداد: ۱ %ستونی: ۴/۸ %سطری: ۵۰	۱ ۴/۸ ۵۰						۱ ۴/۵ ۵۰			۲۰ ۱/۴ ۱۰۰
جمع	تعداد: ۲۰ درصد: ۱۳/۶	۲۱ ۱۳/۳	۳۲ ۲۱/۸	۱۳ ۸/۸	۱۱ ۷/۵	۲ ۱/۴	۸ ۵/۲	۲۲ ۱۵	۱۵ ۱۰/۲	۳ ۲	۱۴۷ ۱۰۰

رتال جامع علوم انسانی

مورد بررسی) در روزنامه ایران درج شده است. به طوری که از ۱۱ مطلب در مورد محور اول، روزنامه ایران چهار مطلب از ۲۵ مطلب و درباره محور دوم، روزنامه‌های رسالت و کیهان به ترتیب با اختصاص هفت و شش مطلب، در ردیف اول قرار گرفته‌اند. محور «زن در تاریخ» نیز تنها مورد توجه روزنامه ایران بوده که یک مطلب در این مورد چاپ کرده است. درصد و فراوانی مطالب مربوط به خانواده در ۱۰ روزنامه تهران در جدول

فرهنگی زنان در ۱۰ روزنامه تهران نشان می‌دهد که روزنامه‌های ابرار، انتخاب و ایران به ترتیب با اختصاص ۲۰ و ۱۷ و ۱۶ مطلب به این مقوله، بیشترین توجه را داشته‌اند. در مورد محورهایی که در این تحقیق برای مقوله «مطالب فرهنگی زنان» تعریف شده است، محورهای «زنان پژوهشگر، نویسنده، شاعر، مترجم، نقاش و...» و «زنان و مذهب» مطلب بیشتری در روزنامه‌های تهران منعکس شده است. بیشترین مطلب در این زمینه‌ها، (در دوره

مطلب) و مقوله خودکشی زنان، در روزنامه‌های حیات نو و آفتاب یزد (با داشتن یک مطلب) در این نمونه‌های مورد بررسی، انعکاس داشته است. نکته قابل توجه در بررسی مطالب اجتماعی زنان در ۱۰ روزنامه تهران، این است که روزنامه ایران با درج ۳۳ مطلب در این زمینه که ۴۱/۸ درصد کل مطالب اجتماعی زنان این روزنامه‌ها را در برمی‌گیرد فعال‌ترین برخوردار را در انعکاس این موضوع، داشته است. جدول شامل درصد فراوانی مطالب

چگونگی انعکاس مسائل حقوقی زنان در ۱۰ روزنامه تهران، در جدول شماره هفت آمده است. این جدول نشان می‌دهد که در این دوره مورد بررسی روزنامه‌های ایران، انتخاب و همشهری بیش از سایر روزنامه‌ها، مطلب در این زمینه داشته‌اند. به گونه‌ای که این روزنامه‌ها به ترتیب هفت، پنج و چهار مطلب به این مورد اختصاص داده‌اند.

بررسی فرضیه و سؤالات تحقیق الف: بررسی فرضیه

یافته‌های تحقیق، این فرضیه را که تفاوت معناداری در نحوه انعکاس مسائل زنان در ۱۰ روزنامه تهران (همشهری، کیهان، اطلاعات، رسالت، انتخاب، حیات‌نو، آفتاب یزد، ابرار، ایران و همبستگی) در سال ۱۳۷۹ وجود دارد، تأیید می‌کند.

این تأیید به‌ویژه از نظر موضوعی و سبک ارائه مطلب، با توجه به جداول شماره یک و شماره سه (بعد از ادغام) و براساس بررسی وضعیت سه شاخص محتوایی «خانواده»، «اموراجتماعی» و «مسائل حقوقی» در این روزنامه‌ها به خوبی مشهود است.

جدول شماره یک حاکی است که روند توجه به مقوله «خانواده» در ۱۰ روزنامه تهران، بین پرداخت ۶۰ درصد مطلب به این موضوع (در روزنامه اطلاعات) تا ۶/۵ درصد (در روزنامه حیات‌نو) در نوسان است و در میانه این طیف، روزنامه‌های همشهری (با ۴۱/۷ درصد)، کیهان (با ۳۵/۶ درصد)، ابرار (با ۳۲ درصد) و رسالت (با ۳۱/۱ درصد) قرار دارند. اما در مورد محور «اموراجتماعی»، اگر نمودار میزان اختصاص مطلب روزنامه‌ها به این مسأله را ترسیم کنیم، روزنامه آفتاب یزد (با ۵ درصد پرداخت به این موضوع) در پایین‌ترین سطح و روزنامه ایران (با ۳۵/۹ درصد پرداخت به

■ مقوله خانواده جایگاه بسیار مهمی در مطالب روزنامه‌ها دارد و شاید اصلی‌ترین درک و نگاه مشابه و مشترک در چگونگی طرح مسائل زنان در میان صاحبان روزنامه‌ها و نویسندگان آنها باشد.

■ موضوع «مشارکت سیاسی زنان» بیش از همه مورد توجه روزنامه‌های حیات‌نو، آفتاب یزد، همبستگی و همشهری در سال ۱۳۷۹ بوده است.

■ روزنامه‌ها اصولاً کمتر به امور اقتصادی، مطالب آموزشی - علمی، امور حقوقی و ورزش و سرگرمی زنان پرداخته‌اند اما بیشترین مطالب در مورد امور اقتصادی زنان به روزنامه‌های همشهری و ابرار تعلق دارد.

■ به رغم اهمیت مسائل اقتصادی زنان و جایگاه آن در روند یک زندگی مستقل و سالم، این مقوله خیلی کم مورد توجه روزنامه‌های مورد تحقیق قرار گرفته است.

کرده‌اند. درصدی که این روزنامه‌ها به این مسأله پرداخته‌اند. به ترتیب ۳۵، ۳۳/۳ و ۲۶/۷ درصد است. در مورد موضوع «خشونت علیه زنان در خانواده» و «ازدواج و طلاق و آثار آن» نیز به ترتیب، روزنامه‌های ایران و ابرار حساسیت بیشتری نشان داده‌اند.

جدولی که اطلاعاتی پیرامون وضعیت مطالب آموزشی - علمی زنان در ۱۰ روزنامه تهران به دست می‌دهد، بیانگر آن است که مطالب آموزشی - علمی در مورد زنان، مورد توجه روزنامه‌ها نبوده و مطالب کمی به این مسأله اختصاص یافته است. ظاهراً در مورد محور «زنان و آموزش عالی» مطالب بیشتری در روزنامه‌ها درج شده و روزنامه‌های ایران و همبستگی به ترتیب سه و دو مطلب در این زمینه داشته‌اند. درباره مطالب علمی آگاهی بخش در زمینه‌های مختلف که بیشتر مسائل بهداشتی را در بر گرفته است، روزنامه‌های اطلاعات و آفتاب یزد، هر کدام با درج دو مطلب، بالاترین درصد را داشته‌اند.

شماره شش آمده است. این جدول نشان می‌دهد که روزنامه‌های اطلاعات، ابرار، کیهان، همشهری و ایران بیش از همه به مقوله خانواده پرداخته‌اند. روزنامه‌های یادشده به ترتیب ۲۱/۸، ۱۵، ۱۴/۳، ۱۳/۶ و ۱۰/۲ درصد مطالب خود را به این مقوله اختصاص داده‌اند. با توجه به محورهای موردنظر در این مقوله، محور «مسائل کودک» جایگاه ویژه‌ای در مطالب روزنامه اطلاعات داشته است. به طوری که ۴۱/۸ درصد مطالب خانواده در این روزنامه، پیرامون این محور است.

بعد از این محور، موضوع رابطه «مادر و فرزند» و «فرزند و والدین» مورد توجه روزنامه‌ها قرار داشته است. جدول شماره ۲ حاکی است که روزنامه‌های ابرار، کیهان، همشهری بیشترین مطلب را در مورد روابط مادر و فرزند داشته‌اند، به گونه‌ای که به ترتیب، ۳۶/۴، ۲۸/۶ و ۲۰ درصد مطالب خود را به این موضوع اختصاص داده‌اند. درباره محور «فرزند و والدین» نیز به ترتیب همشهری، همبستگی و ایران بیشترین مطلب را درج

جدول شماره ۷. درصد و فراوانی مطالب حقوقی زنان در ۱۰ روزنامه تهران و مقایسه آنها

موضوع	همشهری	کیهان	اطلاعات	رسالت	انتخاب	حیات نو	آفتاب یزد	ابراز	ایران	همبستگی	جمع
حقوق زنان در قوانین، قانون تعداد (اساسی، قانون مدنی، قانون استونی کار و قانون مجازات اسلامی، استوری	۴	۲			۳	۵	۳	۳	۷		۵
	۱۰۰	۶۶/۷			۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰		۹۳/۱
	۱۲/۸	۷/۴			۱۱/۱	۱۸/۵	۱۱/۱	۱۱/۱	۲۵/۹		۱۰۰
حقوق زنان و فقه شیعه تعداد استونی استوری		۱					۱				۲
		۳۳/۲					۱۰۰				۶/۹
		۵۰					۵۰				۱۰۰
جمع تعداد درصد	۴	۳			۳	۵	۱	۳	۷		۲۹
	۱۳/۸	۱۰/۳			۱۷/۲	۱۰/۳	۳/۴	۱۰/۳	۲۴/۱		۱۰۰

این چارچوب مطرح شده است. عمده این مطالب نیز در ویژه نامه لایه این روزنامه و به شکل خبر ارائه شده است. جدول شماره سه حاکی است ۸۱/۸ درصد مطالب این روزنامه، به سبک «خبری» تنظیم و ارائه شده است که عموماً منبع خبرها، خبرگزاری جمهوری اسلامی «ایرنا» است.

جدول شماره یک نشان می دهد که روزنامه رسالت، بیشترین مطلب خود را

ب: بررسی سؤالات
 ۱. در این روزنامه ها، کدام مشکل زنان بیشتر نمایان شده است.
 پاسخ این سؤال را می توان در جدول موضوعی (شماره یک) جست و جو کرد. این جدول نشان می دهد که روزنامه همشهری با اختصاص ۴۱/۷ و ۱۶/۷ درصد مطالب خود به دو محور «خانواده» و «مشارکت سیاسی زنان» بیشترین توجه را به این مقوله نشان داده است.

■ **روزنامه همشهری، با اختصاص ۲۵ درصد مطالب به «ایران و کشورهای دیگر» نگاهی جهان شمول تر و جامع تر به مقوله مسائل زنان دارد.**

■ **مقوله انتخابات و بحث نامزد شدن زنان مورد توجه روزنامه های همبستگی و ابرار بوده که به ترتیب ۱۲/۵ و ۶/۳ درصد مطالب سیاسی خود را به این مقوله اختصاص داده اند.**

در این زمینه به مقوله های خانواده (۳۱/۱ درصد) و مسائل فرهنگی - هنری زنان (۲۴/۴ درصد) اختصاص داده است. روزنامه انتخاب به مقولات «خانواده» (۲۴/۵ درصد) و «فرهنگی - هنری» (۲۵/۵ درصد) و «امور اجتماعی» (۱۹/۶ درصد) بیشتر پرداخته است. در روزنامه حیات نو، مقولات «فرهنگی - هنری» (۳۸/۷ درصد) و «مشارکت سیاسی» (۲۹ درصد) جایگاه مهم تری یافته اند.

همچنین در موضوع «خانواده» نیز محور فرعی «فرزند و والدین» با اختصاص ۳۵ درصد مطلب به این مسأله، مورد تأکید بوده است. روزنامه کیهان نیز بیش از همه، به مقولات خانواده (۳۵/۶ درصد) و مسائل فرهنگی - هنری زنان (۳۱/۱ درصد) پرداخته است. در روزنامه اطلاعات مقوله «خانواده»، جایگاه اساسی دارد به گونه ای که ۶۰ درصد مطالب در مورد مسائل زنان، در

این مسأله) در بالاترین نقطه قرار می گیرند. و روزنامه های دیگر از پایین تا اوج نمودار، نقاط مشخصی را با توجه به درصد توجه به این مقوله اشغال می کنند: حیات نو (۶/۵ درصد)، همشهری (۸/۳ درصد)، ابرار (۱۰/۷ درصد)، کیهان (۱۱/۱ درصد)، اطلاعات (۱۴/۵ درصد)، رسالت (۱۵/۶ درصد)، همبستگی (۱۷/۲ درصد) و انتخاب (۱۹/۶ درصد).

در مورد شاخص «امور حقوقی» نیز اگر چه روند درج مطلب در این زمینه محدود و بین ۷-۱۰ مطلب در نوسان است اما به هر حال درصد توجه به این نوع مطالب در ۱۰ روزنامه تهران، متفاوت می باشد. به گونه ای که روزنامه همشهری، با اختصاص ۱۰/۴ درصد مطلب به این مقوله در صدر طیف قرار دارد و روزنامه کیهان با اختصاص ۲/۲ درصد مطلب در این باره، در پایین ترین سطح جای می گیرد. در محور چگونگی پرداخت مطلب در امور حقوقی زنان بین این دو نقطه، به ترتیب روزنامه های انتخاب (۹/۸ درصد)، حیات نو (۹/۷ درصد)، ایران (۹ درصد)، رسالت (۶/۷ درصد) و همبستگی (۳/۴ درصد) جا می گیرند.

بنابراین، با توجه به این که در مورد این سه شاخص اساسی که مربوط به محتوای مسائل اساسی زنان است، این فرضیه صادق است می توان صحت این فرضیه را در شاخص های دیگر نیز تعمیم داده و درستی فرضیه پژوهش را تأیید کرد.

توجه به مقوله را داراست - اختصاص داده، جامع‌ترین نگاه را به مقوله زنان داشته است.

نکته دیگری که این نظر را تأیید می‌کند و یافته‌های آماری جدول شماره یک نشان می‌دهد، این است که روزنامه ایران به همه محورهای موضوعی مورد نظر پژوهشگر - که بر مبنای مطالعات علمی و واقعیات روزمره انتخاب شده - پرداخته است. مسائلی چون امور اقتصادی زنان، مسائل آموزشی - علمی، ورزش و سرگرمی که کمتر مورد توجه سایر روزنامه‌ها بوده، هر کدام به ترتیب، ۳/۸، ۵/۱ و ۱/۳ درصد مطالب این روزنامه در ارتباط با مسائل زنان (در دوره مورد بررسی) را تشکیل داده‌اند.

■ موضوع مشارکت اجتماعی زنان بیش از سایر مطالب، مورد توجه

روزنامه همشهری بوده است. زیرا ۷۵ درصد مطالب اجتماعی زنان در این روزنامه، به مشارکت اجتماعی زنان اختصاص یافته است.

■ روزنامه ایران به مقوله امنیت و تأمین اجتماعی (خشونت علیه زنان در جامعه) توجه قابل ملاحظه‌ای داشته و ۱۱ مطلب به این مسأله اختصاص داده است. در حالی که روزنامه‌های دیگر حداکثر دو مطلب در این زمینه داشته‌اند.

بعد از روزنامه ایران به ترتیب، روزنامه ابرار و همشهری در این چارچوب قرار می‌گیرند.

۴. این روزنامه‌ها در مجموع تا چه اندازه در این دوره زمانی، وظایف خود را در اطلاع‌رسانی، آگاه‌سازی و تواناسازی زنان به انجام رسانیده‌اند و آیا هیچ برنامه حداقل و مدونی در این رابطه مورد توجه آنها بوده است؟

طبیعی است هر روزنامه‌ای اطلاع‌رسانی کامل‌تر، دقیق‌تر و همه‌جانبه‌تری را نسبت به مقوله زنان انجام داده باشد، در جهت آگاه‌سازی و تواناسازی زنان برای حل مسائل پیش‌رو، حرکت کرده است. ولی این حرکت

■ نکته قابل توجه در بررسی مطالب اجتماعی زنان در ۱۰ روزنامه تهران، این است که روزنامه ایران با درج ۳۳ مطلب در این زمینه که ۴۱/۸ درصد کل مطالب اجتماعی زنان این روزنامه‌ها را در برمی‌گیرد فعال‌ترین برخوردار را در انعکاس این موضوع، داشته است.

کمی از کل مطالب را در برگرفته است. به گونه‌ای که روزنامه همشهری با درج سه مطلب در این چارچوب، در رأس روزنامه‌ها قرار گرفته است و این مطلب، ۶/۳ درصد کل مطالب را شامل می‌شود. روزنامه‌های انتخاب، حیات‌نو، ابرار، ایران و همبستگی نیز هر کدام یک مطلب با این چارچوب، درج کرده‌اند.

در روزنامه آفتاب یزد محورهای فرهنگی - هنری زنان (۳۲/۵ درصد)، مشارکت سیاسی (۲۷/۵ درصد) و خانواده (۲۰ درصد) در صدر مطالب قرار دارند. روزنامه ابرار متعادل‌تر به مسائل مختلف زنان پرداخته و مقولات خانواده (۳۲ درصد)، «فرهنگی - هنری» (۲۵/۳ درصد) و مشارکت سیاسی (۲۰ درصد) را بیش از سایر موضوعات مورد توجه قرار داده است.

اما در روزنامه ایران در دوره مورد بررسی، مسائل اجتماعی زنان جایگاه اساسی یافته و ۳۵/۹ درصد مطالب به این موضوع اختصاص داشته است. بعد از امور اجتماعی، خانواده (۲۰/۵ درصد) و فرهنگی - هنری (۱۹/۲ درصد) قرار دارد.

مسائل فرهنگی - هنری زنان در روزنامه همبستگی با اختصاص ۳۷/۹ درصد مطالب به خود، جایگاه اساسی یافته و بعد از آن موضوعات مشارکت سیاسی (با ۲۰/۷ درصد) و امور اجتماعی (با ۱۷/۲ درصد) مورد توجه بوده است.

۲. چند درصد مطالب، کارشناسانه مطرح شده و با بررسی نسبتاً همه جانبه مسأله، به ارائه راه‌حل‌هایی نیز منجر شده است؟

جدول شماره دو بیانگر آن است که مطالب کارشناسانه که به‌طور نسبی، همه جانبه‌تر به موضوع پرداخته و جوانب مختلف مسأله را شکافته و برای حل مسأله راه‌حل‌هایی را نیز از سوی کارشناسان پی گرفته است، درصد بسیار

نمی‌تواند بدون داشتن یک برنامه حداقلی و مدون در این رابطه، انجام گیرد.

نخستین گام در این زمینه برای برنامه‌ریزی حداقلی می‌تواند اختصاص صفحه‌ای به مسائل زنان باشد. در میان روزنامه‌های مورد بررسی، تنها دو روزنامه ایران و همشهری یک صفحه در هفته را به این مورد، اختصاص داده‌اند که تمرکز روزنامه ایران بر موضوع امور اجتماعی زنان و روزنامه همشهری بر مسائل خانواده بوده است.

اما این‌که آیا برنامه مدونی در مورد چگونگی ارائه متنوع مسائل زنان برای انتشار این صفحه، وجود داشته یا نه، بحثی است که مؤلفه‌های بسیار دارد. ولی یافته‌های آماری نمودی از این مسأله را نشان نمی‌دهد. برای مثال روزنامه همشهری، هیچ مطلبی در این دوره، درباره ورزش و سرگرمی زنان ندارد و در مورد امور حقوقی زنان که یک معضل اساسی برای آنان به‌شمار می‌رود، تنها پنج مطلب داشته و این نوع مسائل ۱۰/۴ درصد مطالب این صفحه را در برمی‌گیرد. تعداد مطالب روزنامه ایران نیز در این باره، اندک بوده و تنها هفت مورد است. به عبارتی، نه درصد مطالب صفحه «بانوه» در روزنامه ایران به امور حقوقی زنان در دوره مورد بررسی، اختصاص یافته است.

همچنین از زاویه فرهنگی - هنری، اگر به مسائل انعکاس یافته زنان در این دو روزنامه نگاه کنیم، تنها ۸/۳ درصد مطالب صفحه زنان همشهری به این مقوله تخصیص داده شده است، در حالی که روزنامه ایران به این مسأله - که در واقع با توجه به تحولات جاری در جامعه، نیاز به نگاهی تازه‌تر و متنوع‌تر دارد - خیلی بیشتر پرداخته و ۱۹/۲ درصد مطالب خود را به این موضوع اختصاص داده است.

در کنار این بررسی، یافته‌های آماری بیانگر آن است که برخی روزنامه‌ها مثل کیهان به موضوعات «امور اقتصادی» و

«ورزش و سرگرمی» زنان اصلاً توجه نداشته و هیچ مطلبی ندارند یا روزنامه‌هایی چون رسالت، انتخاب، حیات‌نو و همبستگی با وجود نگاه‌های متفاوت سیاسی - اجتماعی، توجهی به مقوله امور اقتصادی و اشتغال زنان (در این دوره) که نقش تعیین‌کننده‌ای در روند زندگی این قشر عظیم و مهم جامعه دارند، مبذول نداشته‌اند.

از این رو، در مجموع می‌توان گفت که متأسفانه این روزنامه‌ها در این مورد نیز چندان، به وظایف خود در اطلاع‌رسانی، آگاه‌سازی و تواناسازی زنان عمل نکرده‌اند. در نهایت، هیچ برنامه حداقلی و مدونی برای درج همه‌جانبه مسائل زنان در این روزنامه‌ها، حتی در دو روزنامه ایران و همشهری نمود نداشته و به چشم نمی‌آید.

● خلاصه و نتیجه‌گیری

یافته‌های پژوهش و بررسی در نحوه پرداخت ۱۰ روزنامه تهران به مسائل گوناگون زنان حاکی است که عموم این روزنامه‌ها با وجود برخی تفاوت‌های دیدگاهی، کمتر، توجه ویژه نسبت به این مقولات نشان داده‌اند و چه بسا صاحبان، سردبیران و شورای نویسندگان آنها به دیدگاه نخست - که مطرح شد - معتقدند و این‌که زنان مسائل خاصی ندارند و یا به عبارتی، مسائل زنان را پیش‌پا افتاده، غیرمهم و طبیعی تلقی می‌کنند. از این رو، دارای نگاهی محدود و غیرکارشناسانه به این مقوله می‌باشند که به‌طور طبیعی در عملکرد آنها، نبود برنامه‌ریزی در این زمینه، عدم به‌کارگیری نیروهای حرفه‌ای و متخصص در این مورد و انعکاس غیرواقعی بیانه مسائل و مشکلات زنان، بازتاب مشخص دارد.

همان‌گونه که در بررسی یافته‌های آماری ملاحظه شد، حتی در روزنامه‌های همشهری و ایران که صفحه‌ای خاص به

مسائل زنان اختصاص یافته است، نمودی از یک برنامه‌ریزی برای درج مسائل عمده و ریشه‌ای زنان در ابعاد مختلف زندگی فردی، خانوادگی و اجتماعی در جامعیتی که دنیای پیشرفته امروز می‌طلبد، به چشم نمی‌آید و به نظر می‌رسد، جسته و گریخته هر جا مطلبی به دستشان رسیده چاپ کرده‌اند. بنابراین، مشکل عمده در عدم پرداخت مناسب و همه‌جانبه به مسائل زنان در دیدگاه و نوع نگاه صاحبان، مدیران، سردبیران و نویسندگان روزنامه‌ها نهفته است.

نکته دیگری که این جمع‌بندی را تأیید می‌کند، استفاده عمده روزنامه‌ها از خبرهای آماده خبرگزاری‌هاست. جدول شماره دو نیز نشان می‌دهد که از کل ۴۹۷ مطلب کدگذاری شده از روزنامه‌های تهران در یک نمونه یک ماهه، ۳۳۱ مورد، «خبر» بوده است. این جدول همچنین حاکی است بالاترین رقم در این زمینه، مربوط به روزنامه همبستگی است که ۸۲/۸ درصد مطالب آن را در برمی‌گیرد. بعد از همبستگی، به ترتیب روزنامه‌های اطلاعات (۸۱/۸ درصد)، انتخاب (۷۶/۵ درصد)، حیات‌نو (۷۷/۴ درصد)، رسالت (۶۸/۹ درصد) قرار می‌گیرند. در حالی که از یک سو این نوع خبرها، عموماً یک اطلاعات اولیه ارائه کرده و لازم است خبرنگاران با پی‌گیری‌های لازم و در صورت نیاز با مصاحبه زنده، آنها را تکمیل کنند و بعد، به چاپ برسانند.

و از سوی دیگر، ضرورت طرح مسائل زنان در سبک‌های متنوع و مناسب روزنامه‌نگاری - به لحاظ ریشه‌یابی این مشکلات و دستیابی به راه‌حل‌ها و پیشنهادات مناسب - مطرح است؛ مانند مقاله یا گزارش‌نویسی و برگزاری میزگرد که با توجه به وظایف و رسالت روزنامه‌ها در آگاه‌سازی مخاطبان، باید به‌طور جدی، در برنامه‌ریزی‌های صاحبان و مسئولان روزنامه‌ها در نظر گرفته شود. □